

**ЮРИДИЧНА КЛІНІЧНА ОСВІТА В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ: НОВІТНІ ПІДХОДИ
ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ТА УПРАВЛІННЯ**

Бочарова Наталія Василівна

*доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри права,
Університет імені Альфреда Нобеля
м. Дніпро, Україна*

Шкабаро Вероніка Миколаївна

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри права,
Університет імені Альфреда Нобеля
м. Дніпро, Україна*

Біла Альона Валеріївна

*старший викладач кафедри права,
Університет імені Альфреда Нобеля
м. Дніпро, Україна*

Юридичні клініки в останні роки в Україні стали органічним елементом системи фахової підготовки здобувачів вищої освіти у юридичних навчальних закладах. Їх завдання полягає у забезпеченні набуття студентами практичних навичок роботи юриста, наданні на безкоштовній основі правової допомоги соціально вразливим верствам населення, сприянні захисту прав людини у різноманітних сферах буття. На базі юридичних клінік організовується практика студентів, вивчається досвід роботи відомих і успішних юристів.

З початком воєнних дій на території України після 24 лютого 2022 р. в організації роботи клінік, як і в житті всього суспільства, відбулися помітні зміни. Так, в окремих випадках була перебудована робота в плані організації правничої допомоги переміщеним особам, надання їм інформації про можливості вирішення проблем та задоволення потреб у нових місцях розташування. Проводяться просвітницькі заходи на тему «Воєнний стан очима юристів» [1]. Асоціація юридичних клінік України (АЮКУ) за підтримки Програми USAID «Справедливість для всіх» розпочала проєкт, спрямований на посилення спроможності юридичних клінік із забезпечення доступу до правосуддя в умовах воєнного стану

[2]. Продовжується консультування і надання практичної допомоги громадянам [3].

Робота юридичної клініки Університету імені Альфреда Нобеля (місто Дніпро) з початку широкомасштабної агресії РФ спрямована на залучення студентів до волонтерського руху системи безоплатної правової допомоги (далі – БПД).

Слід зазначити, що в Університеті імені Альфреда Нобеля питанню розвитку юридичної клінічної практики здобувачів вищої освіти за спеціальністю «Право» приділяється особлива увага. Юридична клініка Університету імені Альфреда Нобеля функціонує як самостійний структурний підрозділ із виконанням широкого кола завдань, що визначені законодавством про юридичні клініки [4]. Окрім того, до освітньо-професійної програми другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю «Право» внесено обов'язковий освітній компонент «Юридична клінічна практика».

Університет укладає договори про співпрацю з установами, що провадять професійну юридичну діяльність. Спеціальні Угоди про партнерство були підписані з Дніпровським місцевим центром та Регіональним центром з надання вторинної правової допомоги. Співпраця передбачає участь студентів у проєкті «Волонтер БПД». Процедура отримання статусу волонтера включає:

- заповнення анкети кандидата у волонтери;
- проходження дистанційного курсу «Основи волонтерської діяльності»;
- отримання онлайн-сертифікату про успішне проходження курсу.

Представник центру БПД перевіряє документи кандидата у волонтери, після чого кандидат у волонтери має можливість пройти співбесіду із керівником центру. За умови успішного спілкування між волонтером та центром укладається договір про співпрацю.

Система БПД функціонує в Україні на підставі Закону України «Про безоплатну правову допомогу» [5]. Студенти-волонтери допомагають у правопросвітницькій роботі, налагоджують взаємодію центрів з надання БПД з партнерськими організаціями, комунікують з об'єднаними територіальними громадами, органами місцевого самоврядування, готують публікації про систему БПД та розміщують їх у ЗМІ, соціальних мережах, а також перенаправляють людей до юристів системи БПД [6].

Право на БПД мають усі особи, які перебувають під юрисдикцією України, але зрозуміло, що в умовах воєнного стану особливої уваги потребують учасники бойових дій та їх родини, вимушені переселенці, постраждалі від воєнних злочинів. Саме з цими категоріями населення працюють студенти-волонтери.

Документи Міністерства юстиції України передбачають подальший розвиток юридичного клінічного руху в країні. Визначено, що Експертна група з правової освіти Директорату з прав людини, доступу до правосуддя та правової обізнаності співпрацюватиме з Асоціацією юридичних клінік України. Юридичні клініки створені з метою покращення юридичної освіти через навчання студентів-клініцистів необхідним юристу навичкам шляхом надання правової допомоги клієнтам [7]. Їх діяльність спрямована на підвищення якості юридичної підготовки.

Зокрема, з огляду на сучасні виклики, що постали перед юридичними клініками в умовах воєнного стану, перспективи їхнього розвитку спрямовані на інституційне зміцнення, удосконалення механізмів управління та розширення спектра надання правової допомоги. Подальша цифровізація юридичної освіти та консультаційної діяльності сприятиме підвищенню доступності правової допомоги для внутрішньо переміщених осіб та інших вразливих категорій населення. Важливим напрямом є інтеграція юридичних клінік у систему БПД на державному рівні, що потребує відповідних законодавчих змін. Окрім того, необхідним є розширення міжнародного співробітництва та реалізація міждисциплінарних ініціатив, які сприятимуть більш ефективному функціонуванню юридичних клінік у кризових ситуаціях. Враховуючи глобальні тенденції розвитку юридичної освіти, слід удосконалити використання новітніх інтерактивних методів навчання, симуляційних технологій (кейс-методи, моделювання судових процесів та інші) та практикоорієнтованих моделей підготовки юристів, що сприятиме підвищенню професійної компетентності студентів-клініцистів та зміцненню правової спроможності суспільства в умовах воєнного та післявоєнного періоду.

Досвід свідчить, що волонтерська робота студентів в юридичній площині потребує підтримки і певної перебудови менеджменту юридичних клінік. Крім того, вважаємо, що потрібно на законодавчому рівні закріпити цю форму волонтерської діяльності, в тому числі через відповідні доповнення Закону України «Про волонтерську діяльність».

Література:

1. «Воєнний стан очима юристів»: представники юридичної клініки ЛНТУ влаштували лекцію для студентів. Луцькому національному технічному університету: веб-сайт. URL: <https://lntu.edu.ua/uk/media/voyennyy-stand-ochyma-yurystiv-predstavnyky-yurydychnoyi-klinyky-lntu-vlshthuvaly-lektsiyu> (дата звернення: 09.03.2025).

2. Асоціація юридичних клінік України. Проект. Посилення спроможності юридичних клінік із забезпечення доступу до правосуддя

в умовах воєнного стану. Асоціація юридичних клінік України: веб-сайт. URL: <https://legalclinics.in.ua/zabezpechennya-dostupu-do-pravosuddya-v-umovah-vijny-yurydychni-kliniky-dopomagatymut-peremishhenym-ukrayintsyam/> (дата звернення: 09.03.2025).

3. Юридична клініка НПУ імені М. П. Драгоманова продовжує працювати в умовах воєнного стану. Український державний університет імені Михайла Драгоманова: веб-сайт. URL: <https://fseo.npu.edu.ua/27-novyny/navchannia/648-yurydychna-klinika-npu-imeni-m-p-drahomanova-prodovzhuie-pratsiuvaty-v-umovakh-voiennoho-stanu> (дата звернення: 09.03.2025).

4. Про затвердження Типового положення про юридичну клініку вищого навчального закладу України: Наказ Міністерства освіти і науки України № 592 від 03.08.2006 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0956-06#Text> (дата звернення: 09.03.2025).

5. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 2 червня 2011 року 3460-VI в редакції від 19.11.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text> (дата звернення: 09.03.2025).

6. Волонтери системи БПД: нові обличчя. Міністерство юстиції України: веб-сайт. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/volonteri-sistemi-bpd-novi-oblichchya> (дата звернення: 09.03.2025).

7. Розвиток юридичного клінічного руху. Міністерство юстиції України: веб-сайт. URL: <https://minjust.gov.ua/m/rozvitok-yuridichnogo-klinichnogo-ruhu> (дата звернення: 09.03.2025).